

KARSZT ÉS BARLANG

KIADJA:

A MAGYAR KARSZT- ÉS BARLANGKUTATÓ TÁRSULAT
BUDAPEST

1974. I.

Várszegi Sándor

A MISKOLCI BARLANGKUTATÁS MÚLTJA ÉS JELENE

ÖSSZEFOGLALÁS

A Bükk-hegység barlangjainak tudományos kutatása századunk első évtizedében indult meg. Az ásatások eredményeképpen a moustieri, a szeleta és az aurignaci kultúra értékes maradványai kerültek elő. A második világháború utáni években a régészek újabb nagy jelentőségű eredményeket értek el, azonban ebben az időszakban a kutatók fő célkitűzései már gazdasági jellegűek. Miskolc városa és a Bükk hegység körül gyorsan fejlődő iparvidék egyre több vizet igényelt, s kielégítésükre be kellett kapcsolni a karszterület forrásait is. A kutatók részletesen feldolgozták a karszterületen a víznyelők és források összefüggéseit, s e közben számos nagy barlangot is sikerült feltárniok.

A miskolci barlangkutatás a Bükk vonatkozásában mindvégig hegységünkhöz kötődött. A bükki barlang kutatás gyökerei a századfordulóig nyúlnak vissza.

1891-ben a Szinva-parti Bársonyház alapjainak ásásakor a kubikusok furcsa alakú kődarabot találnak, s ezt Herman Ottóhoz viszik. Ő a rejtélyes leletről nyomban kijelenti: a kőkorszak, a „bükki ősember” szerszáma, hagyatéka ez a lándzsahegy, ez a pattintott szakóca.

A szakemberek egy csoportja megkísérli a lelet jelentőségét alábecsülni, s fölényeskedve utasítják vissza Herman Ottó állítását. Ellenfeleinek adott válasza bátor kiállásról tesz tanúbizonyságot: „A kérdés egyébként sem az, ki bírja erősebb szóval, hanem az, kinek van igaza”. Az idő a nagy polihisztornak dolgozik. Az ősember ittlétét ismét megerősíteni látszik 1905-ben a tufamálladékból kikerült Petőfi utcai pompás kidolgozású nyílhegy és az avasi temetőből előkerült babérlevél alakú lándzsahegy, melyről később kiderült, hogy a szeletai kultúrához tartozik.

Herman Ottó lelkes támogatóra talált Gálfy Ignácban, a miskolci múzeum egyik megalapítójában, kinek ásatási eredményei újabb bizonyítékokat szolgáltatott számára. A leletek rétegtani és kormeghatározása tekintetében azonban még továbbra is bizonytalanság uralkodott. Így nyilvánvalóvá vált, hogy a bükki ősember létezésének elvi kérdését másképpen kell eldönteni.

Ezt a lehetőséget is Herman Ottó jelölte meg, amikor a kutatások további folytatására a bükki, s elsősorban a Szinva-völgyi barlangokra hívta fel a tudományos körök figyelmét, és erélyesen sürgette e barlangok ásatásának megkezdését.

1906-ban a vita eldöntésére a Földtani Intézet az ásatásokkal Kadič Ottokár geológust bízta meg. A kezdeti eredmények biztatóak. A döntő fordulat végül is 1907-ben következik be. Kadič a Szeleta-barlang bolygatatlan pleisztocén rétegében ép és felhasogatott barlangi medvecsontok és tűzhelynyomok kíséretében megtalálja a szeletai ősember világhírűvé vált kőeszközeit, remekbe készült lándzsahegyeit. A leletek szépsége és tökéletessége annyira meglepte a külföldi szakembereket, hogy nem kisebb szaktekintély, mint Obermayer, a leletek első bécsi bemutatása alkalmával a lándzsahegyek egy részét jól sikerült hamisítványnak minősítette.

A hitetlenkedők nem tudták elvenni Kadič munkakedvét. Mintaszerű ásatásait rendületlenül tovább folytatta, s a külföldi tudósok is tanui lehettek a Szeleta-barlangi kultúrrétegek káprázatos leletgazdagságának.

1911-ben a tübingai ősrégészeti kongresszus végre meghozta a fáradhatatlan kutatómunka gyümölcsét. Amit Herman Ottó zseniális lángelméje feltételezett, azt Kadič Ottokárnak teljességgel sikerült bizonyítani, s ezzel fényes elégtételt szerzett a magyar tudománynak.

A Szepesi-barlang keleti folyosójának kiöblösödésében látjuk ezeket a pompás cseppköveket. (Balogh Á. felv.)

Kadič lankadatlan szorgalommal, s rendkívüli alaposággal ásott tovább. A Szeletát a felső-háromori Színva áttörés falában levő Herman Ottó-barlang és kőfülke, majd ennek tőszomszédságában a Puskaporosi-kőfülke követte. A forrásvölgyi Büdöspest-barlangban megtalálja az ősember hatalmas eszközkészítő műhelyét. Majd a Háromkúti-, Súlyomkúti-, Felsőforrási- s végül a Kőlyuk-barlangi eredményes ásítások fémjelzik Kadič újabb sikereit.

A magyar ősemberkutatás másik kimagasló egyénisége dr. Hillebrand Jenő, a Magyar Nemzeti Múzeum ősrégésze, aki a szeletai kutatások során 1909-ben csatlakozott Kadičhoz, majd több éven át együtt dolgoztak. Kadič kitűnő technikai módszert alkalmaz kutatásai során, kutatási eredményei révén egyre teljesebb képet nyerünk a bükki ősemberről. Hillebrand viszont a répáshutai Balla-barlang ásítása során már megtalálni véli magát a jégkorszaki ősembert is egy másfél éves gyermek csontmaradványaiban. Hillebrand figyelme a továbbiakban az Istállóskői- és Peskői-barlangokra terelődik, s az itt végzett kutatások eredményei a szeletai kultúrától teljesen eltérő aurignaci-kultúra kő- és csonteszközzeit hozzák napvilágra, s ezzel ismereteinket a bükki ősemberre vonatkozóan kiszélesítik.

1932-ben Dancza János a Cserépfalu határában fellelhető Suba-lyukban a valódi neandervölgyi ősember csontmaradványaira bukkan. A további kutatásokat Kadič veszi át. A gazdag kőeszköz- és fauna-leletek, valamint a faszénmaradványok pontos kor meghatározást tettek lehetővé. Ennek eredményeként két kultúrreteget sikerült elkülöníteni. Mindkettő a moustieri művelődési fokozathoz tartozik.

Az alsó kultúrreteg ősembere még a Riss és Würm eljegesedések közé eső idő végén, a felső viszont már a Würm eljegesedés elején, annak első hideg hullámában lakta a barlangot. A moustieri kultúrretegből származnak azok az emberi csontmaradványok, melyeknek emberi jellegéhez kétség nem férhet.

Dr. Saád Andor 1927-ben Megai Gézával az Istállóskői-barlangban ásott, ahol megtalálják az első csonteszközöket, s megállapítják, hogy a barlang kitöltése két kultúrreteget őriz. Ugyancsak Saád Andor, a diósgyőri vár közelében nyíló barlangban, közel ezer paleolit leletet talál, s igen hasznos segítő-társnak bizonyul Hillebrand több ásításánál is.

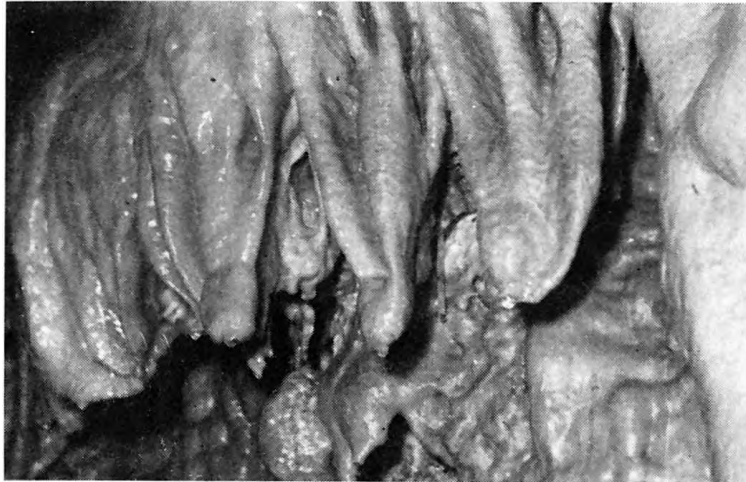
Mottl Mária paleontológus a 30-as években szintén több bükki barlangban ásott, s összefoglalja barlangjaink jégkori faunáját.

A negyvenes évek végén a Magyar Nemzeti Múzeum ősrégésze, Vértes László nagyarányú kutató munkákat kezdeményez területünkön. Rétegtani vizsgálatainál új, haladottabb módszereket alkalmaz. A Kis-fennsík ÉK-i letörésénél, a Galya-forrás feletti sziklameredélyen nyíló Lambrecht Kálmán-barlangban olyan ősi településre bukkan, mely feltehetőleg még a neandervölgyi ősember korát is megelőzte. A Magyar Tudományos Akadémia megbízásából 1947-ben s ezt követően több éven át az Istállóskői-barlangban ásott. Vezetésével óriási nehézségek árán sziklatömbökbe foglalva emelik ki a barlangból az ősember hatalmas tűzhelyét, s kalandos körülmények között szállítják a Magyar Nemzeti Múzeumba. Vértes László istállóskői ásításainak egyik legjelentősebb eredménye, hogy a két, egymástól független kultúrreteg és a szeletai korai és fejlett kultúra időbeni összefüggését sikerült tisztáznia.

A barlangkutatások során kikerült őszállattani leletek feldolgozásában korábban dr. Éhik Gyula, Kormos Tivadar és Lambrecht Kálmán szereztek elévülhetetlen érdemeket, újabban pedig dr. Jánossy Dénes, ki a Tarkói-kőfülke ásítása során produkált világraszóló eredményeket.

A szeletai kőeszközök anyagának meghatározása terén Vendl Aladár, az anthrakotómiai vizsgálatokban pedig Hollendonner Ferenc végeztek alapvető munkát.

Az elmondottakat összegezve megállapíthatjuk,

Részlet a Szepesi-barlangból: Tehéntőgyegek. (Balogh Á. felv.)

hogy az ősember jelenlétének sikeres bizonyításával a bükk-i barlangkutatás első korszakát lényegében lezártnak tekinthetjük.

Az időrendiség azonban megkívánja, hogy itt tegyünk említést Kadič idegenforgalmi szempontból kezdeményezett István-barlangi feltárásáról, Dancza János kiskőhát-i munkálatairól, valamint a karszt-kutatás azon névtelen úttörőiről, kiknek hátrahagyott régi típusú bontóeszközei egy-egy barlang feltárása során esetenként előkerülnek.

Hazánk felszabadulása a bükk-i barlangkutatás történetében is új fejezetet nyit meg. Az ötvenes évek elejétől kezdődően az egyre szélesedő, s kifejezetten társadalmi alapon kezdeményezett kutató munkában az idegenforgalmi alapon kezdeményezett kutató munkában az idegenforgalmi célokat szolgáló feltárások mellett mind nagyobb szerepet kapnak a sokrétű tudományos problémák, valamint a Miskolc város és ipari bázisának jobb vízellátása érdekében eszközölt kutatások. Az utóbbi 20 esztendőben a bükk-i karszt kutatása terén elért jelentős népgazdasági és tudományos eredményekhez nem egyszer hosszú s göröngyös úton jutottak el a miskolci barlangkutatók.

A kezdeti lépések megtétele 1949-ben a DVTK Természetjárók körében alakult barlangkutató csoport nevéhez fűződik, kik Szabadkai Béla vezetésével elsőként tűzik ki célul a Bükk barlangjainak módszeres megismerését. Tevékenyen részt vesznek Kadič kőlyuki ásatásán, s ezt követően már némi bontási és mérési munkálatokat is végeznek néhány kis-fennsík-i barlangban.

Még ugyancsak 1950. nyarán dr. Jakucs László karszttanulmányai során a Nagy-fennsík-on néhány lelkes miskolci fiatalember segítségével a Létrási-vizes-barlangot 200 m hosszúságban feltárja. Felfedezése kedvező hatást gyakorol a miskolci barlangkutatók szerveződő taborára.

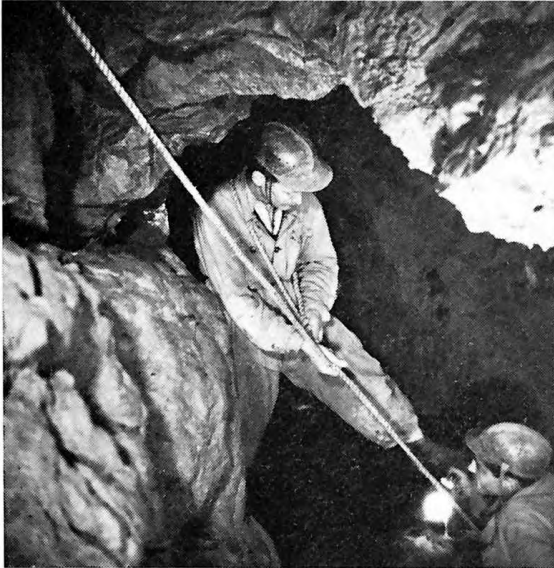
Néhány lelkes egyéni kutató, Szepesi Zoltán, Borbély Sándor, Balogh Tamás és társaik kapcsolat

teremtnek a DVTK barlangkutatóival, majd közös erővel elkezdi a nagyobb szakmai felkészültséget igénylő nagy-fennsík-i mély barlangok módszeres feltárását. 1951-ben a Svéd-fenyvesi Hársas-barlang feltárása során Szepesi Zoltán saját készítésű hágcsoja még nem állja ki a próbát, de az a baráti kötelek, mely egybefűzte e kis csoportot, évek hosszú során elszakíthatatlannak bizonyult.

A Magyar Hidrológiai Társaság (MHT) Miskolci Csoportja — felismerve a karsztkutatás nagy jelentőségét — e lelkes magból 1952. május 31-én életre hívja a Zsombolykutató Munkabizottságot, majd később Szakosztályt Balogh Ferenc elnök és Borbély Sándor titkár vezetésével. Kezdetét veszi a háború pusztításainak nyomait magán viselő lilla-füredi István-cseppkőbarlang rendbehozása, s az Anna-mésztufa-barlangokkal együtt a nagyközönség részére történő megnyitásuk. A túrák vezetését a végleges vezető beállításáig a barlangkutatók társadalmi munkában végezték. 1953-ban a szakosztály vezetését Borbély Sándor veszi át. A taglétszám egyre növekszik. Fokozott ütemben folytatódik a kezdetben zsombolyoknak vélt víznyelőbarlangok feltárása, s egyidőben megindul sokrétű tudományos vizsgálatuk is.

A felfedezések sora 1953-ban a 86 m mélységű s mintegy 500 m hosszban feltárt Bolhási-víznyelő-barlanggal veszi kezdetét. Ezt a közel 100 m mélységű s 850 m hosszúságú Jávorkúti-víznyelőbarlang követi. Folytatásként 1954-ben a 97 m mélységű Nagykömázsa-völgyi-víznyelő és a Nagykömázsa-oldali tektonikus hasadék, majd a 90 m mélységű Szeleta-zsomboly és a vesszősgerinci barlangok következtek.

Ezzel lényegében befejeződött a nagy bükk-i felfedezések első szakasza. Ezen időszakban kiemelkedő munkát az alábbi kutatók végeztek: Balogh Tamás, Borbély Sándor, Gyenge Lajos, Krompaszki Géza, Kuchta Gyula, Láner Olivér, Lukácsik József, Molnár Jenő, Molnár Kálmán, Szabadkai Béla, Tóth József, Várszegi Sándor.

Az István-barlang lejtős aknájában Gyenge Lajos biztosít. (Borbély Sándor felv.)

Az elkövetkező néhány évben a munkavégzés terén némi visszaesés tapasztalható. 1955–56. években a Mexikói-völgyben és a Csengősfertőn, valamint az István-cseppkőbarlang Nagy-csarnokából induló mellékjáratokban folytak munkálatok.

Az 1957–58 évi választáson a Zsombolykutató Szakosztály elnökének Oszvald Györgyöt, titkárnak Láner Olivért választják meg. Az 1956-tól 1959-ig terjedő időszak legjelentősebb kutatási eredményeként a Miskolctapolcai-tavasbarlangban végzett munkálatok könyvelhetők el. Itt a kutatók a felszínre nyíló kürtöket elfalazták, s így a beáramló szennyeződéstől, valamint a hidegtől elzárták a langyos vizű barlangi termeket, s mindezekben túlmenően barlangi vizsgálataikkal is elősegítették e barlang gyógyfürdővé történő kiépítésének megvalósulását.

1958-ban Gyenge Lajos és néhány társa kiválik az anyaegyesületből és a DVTK Természetjáró Szakosztály keretében megalakítják a Herman Ottó kutatócsoportot. 1958 őszén a nagy bükki felhőszakadás és az ezt követő árvíz ismét az István-cseppkőbarlangra terelte a miskolci barlangkutatók figyelmét. A barlang Pokol nevű aknájából feltörő áradat nagy pusztítást végzett a kiépített járatokban, és egyes szakaszokat teljesen leiszapolt. A helyreállítási munkákat Gyenge Lajos és csoportja végezte.

Ebben az időszakban Miskolc az egész magyar karszt- és barlangkutatókat érintő kezdeményezés színhelye. A Magyar Hidrológiai Társaság miskolci Zsombolykutató Szakosztálya 1955. augusztus 19–21-én Miskolcon barlang- és karsztvízkutatási ankétot rendezett. Ezen néhai dr. Papp Ferenc egyetemi tanár a „Hazai barlangkutatók összefogása” c. előadásában többek között javasolta egy önálló barlangkutató társulat megalakítását. A miskolci kezdeményezésre alakult meg, illetve szerveződött

újja 1958. december 12-én a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat, majd 1959. január 22-én létrejött Miskolcon a Társulat első vidéki csoportja. A csoport programjában továbbra is a karsztvízfeltárás, segítségnyújtás a bányavíz elleni küzdelemben, a hasznosítható nyersanyagok felkutatása és egy-egy barlang gyógyászati jelentőségének vizsgálata szerepelt.

1960-ban folytatódik a differenciálódás és Lukácsik József, Kositzki József vezetésével megalakul a Miskolci Bányász barlangkutató csoport.

1960. szeptember 1-től az MHT keretében folyó karsztkutató vezetőjévé dr. Juhász Andrást választják, ugyanekkor a titkári teendőket Várszegi Sándor látja el. Az újjászerveződött szakosztály tevékenységét az István-barlang Pokol nevű aknájában kezdi el. A csapadékos időjárás következtében azonban egy idő után a munkavégzést be kellett szüntetni. A későbbiekben a bontási munkálatokat Nébly Vendel vezetésével a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Tudományos Diákköre folytatja, mind a mai napig.

1961-ben a feltáró munka áthelyeződik a Nagyfennsík létrástetői szakaszára, ahol az MHT karsztkutatói a bányász csoporttal közösen feltár-

A Szepesi-barlang feltárói. (Balogh Ádám felv.)

ják a Bükkös-forrás víznyelőbarlangját. E felfedezés kapcsán a kutatók figyelme ismét a Szepesi-akna-barlang további feltárására irányul.

1962. június 19-én végülis közel félféves megfeszített munka árán a két csoport tagjainak sikerül lehatolnia a keleti ág 160 m mélységben fellelhető szifontávig, majd ezt követően a nyugati ág feltárásával a barlang hosszát 1660 m-re növelni.

A feltárást követő nyomjelzéses vizsgálatok viszont már igen jelentős hidrogeológiai összefüggésekre is fényt derítenek. Legnagyobb eredményként mégis azon tényt kell elkönyvelnünk, hogy e felfedezéssel megdőlt azon korábbi feltevés, miszerint a hegység erős töredezettsége következtében több km-es, aggteleki nagyságrendű s emberileg is járható barlangrendszerek nem alakulhattak ki a Bükkben. A barlang felfedezése során a műszaki munkálatok végzésében Kositzki József, Lukácsik József és Várszegi Sándor, a feltáró munkálatokban viszont a barlang vizes ágába elsőként lehatoló Molnár Kálmán, Bödör István és Kutass Tamás játszottak kiemelkedő szerepet.

1963 telén a Létrási-vizesbarlang eltömődött szifonjainak átbontásával Bácskai István, Mezei Ferenc, Ócsai László, Tokár Ferenc és Várszegi Sándor barlangkutatók ismét elérték a Jakucs László és munkatársai által feltárt balangi végpontot (Geológus-terem), majd újabb szifonok átbontásával a palatörmelékekkel feltöltött s Kuszodának elnevezett

A lillafüredi István-barlangból kiáramló víz az 1958. augusztusi árvíz idején

A Szepesi-barlang feltárásán dolgozó diósgyőri bányász-barlangkutatók

járatszakaszon át egy ingadozó szintű szifontóig jutottak el.

A Herman Ottó kutatócsoport ezalatt a Vártetőn, Dorongoson és Oroszkúton végzett barlangfeltárást, majd 1964 tavaszán a korábban általuk megkezdett Istvánlápai-barlang bontását folytatták. Az istvánlápai munkálatok igen eredményesnek bizonyultak, mivel az év decemberéig már 220 m mélységig sikerült lehatolniuk, ezzel megdőntve a Bükk hegységben eddig elért legnagyobb mélységet. A további munkálatok során a Budapesti Vörös Meteor barlangkutatóinak segítségével egy 2 km hosszúságú nagyméretű barlangrendszert tártak fel.

A Kis-fennsík keleti szakaszán a Miskolci Bányász barlangkutatói ugyancsak ebben az évben feltárják a terület leghosszabb, fél km-t meghaladó barlangját, a Vénusz-barlangot.

A Kis-fennsík másik nagy barlangjának, a Szaumentu-barlangnak felfedezése viszont az 1968 évben megalakult MEAFC barlangkutatóinak nevéhez fűződik, akik ezenkívül még a Nagy-fennsík létrási szakaszán tártak fel néhány újabb akna-barlangot, illetőleg gyarapították a már meglévőket.

Sikereink mellett azonban több kutatási pontunkon olyan kudarcok is értek bennünket, melyek során nem egyszer több éves munkánk veszett kárba. Már ekkor nyilvánvalóvá vált számunkra, hogy az elszigetelt és időnként még egymás eredményeire is féltékenykedő kutatócsoportok csak úgy kerülhetik el az egyre nagyobb kudarcokat, ha a fejlődés útját választják, mely messzemenően az erők egyesítését követeli meg. Így a szükségszerűség és a közös óhaj egyesítette a miskolci barlangkutatók jelentős részét, amikor 1972 márciusában létrehozták a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat Borsodi Területi Osztályát, melynek elnökévé dr. Juhász Andrást, titkárává F. Tóth Gézárt választották.

A területi osztály vezetőinek alapos szervező és irányító munkája révén megvalósulhatott a kutató-

munkák koordinálása és ennek kapcsán a szakmai színvonal kellő szintre emelésével a komplex vizsgálatok beindulása. A közös munka első eredményei már a sikeres 1972. június 17—18-i Miskolci Barlangnapokon, valamint a nyári csipkés-kúti és istvánlápai nyomjelzésvizsgálatok során is lemérhetőek voltak.

Az ezt követő időszakban a Területi Osztály tovább erősödött. Újabb csoportok és egyéni tagok kérték felvételüket, s így 1973-ban már mintegy 100 fős taglétszámmal számolunk, ami további jelentős kutatási eredmények záloga.

Várszegi Sándor
Borsodi Szénbányák, Lyukóbánya
H—3526 Miskolc, Hatvanötösök útja 23.

THE PAST AND PRESENT OF SPELEOLOGY AT MISKOLC, HUNGARY

Second largest city of Hungary, Miskolc is situated in the vicinity of the Bükk Mountains, where there is the second largest and most significant karst area of the country (the first being Aggtelek). The scientific investigations of the Bükk's caves were started in the first decade of this century. As a result of excavations valuable artefacts of the Moustierian, Seletian and Aurignacian cultures were recovered. In the years that followed the Second World War, archeologists, L. Vértes in the first place, obtained new results of great significance, but in that period the main aims pursued by the researchers were primarily of economic nature. The industrial district that had sprouted rapidly around the city of Miskolc and the Bükk Mountains required more and more water. To meet these needs, the springs of the karstic area had to be put in exploitation for water supply. Researchers elaborated in detail the relationships between sink-holes and springs and during this work many large caves could be discovered. The largest of these, the Istvánláp cave is 220 m deep and passable over a length of two kilometres. In 1972 the Miskolc Regional Division of the Hungarian Society of Karst Research and Speleology, comprising about a hundred active members, was formed.

О ПРОШЛОМ И НАСТОЯЩЕМ ПЕЩЕРОВЕДЕНИИ В РАЙОНЕ Г. МИШКОЛЬЦ

Второй крупнейший город Венгрии — Мишкольц находится у подножья гор Бюкк, где располагается второй по величине и значению карстовый регион страны. Научные иссле-

A lillafüredi vízesés az 1958. évi árvíz idején

дования пещер гор Бюкк были начаты в первом десятилетии нашего века. В результате раскопок найдены ценнейшие остатки мустьерской, селетской и ориньякской культур. В годы после второй мировой войны археологи — в первую очередь Ласло Вертеш — одстигли новых значительных результатов, но в тот период исследователями прослеживались прежде всего экономические цели. Город Мишкольц и быстро развивавшийся промышленный район вокруг гор Бюкк требовали все больше воды, причем для удовлетворения этих потребностей понадобилось привлечение к водоснабжению и источников карстового района. Научные исследователи детально разработали взаимосвязи карстовых воронок и источников, причем им удалось открыть и большое количество крупных пещер. Крупнейшей из них является пещера Иштванлápа, имеющая глубину 220 м и проходимая на протяжении двух километров. В 1972 г. было создано Мишкольцское региональное отделение Венгерского Общества спелеологии и карстоведения, насчитывающее около ста активных членов.